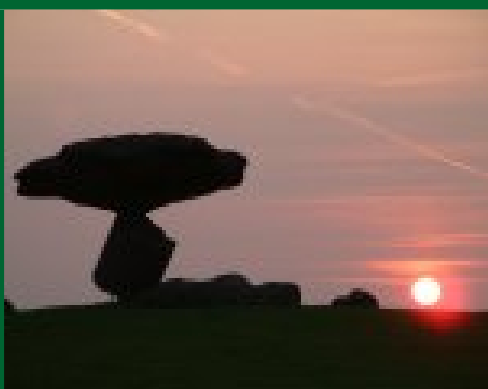

Meerjarenprogramma Duurzaamheid 2014-2015

Gemeente Dalfsen
November 2013

Inhoud

Aanleiding	3
Deel 1	
Terugblik Meerjarenprogramma Duurzaamheid 2012-2013 en CO₂-scan 2012	
Inleiding	5
Meerjarenprogramma Duurzaamheid 2012-2013	5
CO ₂ -scan 2012	9
Deel 2	
Routekaart naar een CO₂-neutraal Dalfsen	
Inleiding	13
Nationaal Energiebeleid	13
Kansen Energieakkoord voor Duurzaam Dalfsen	15
Nieuwe Energie Noord-West Overijssel	15
Ambitie Duurzaam Dalfsen	15
Rol gemeente	16
Routekaart	18
Speerpunten Duurzaamheidsbeleid 2014-2015	20
Sturing en Meting	23
Communicatie	24
Financiering 2014-2015	27
Bijlage 1 CO ₂ -reductie per maatregel	29
Bijlage 2 Projectenboek 2014-2015	Apart bijgevoegd

Aanleiding

Het Meerjarenprogramma Duurzaamheid 2012-2013 is zo goed als afgerond. Voor u ligt daarom het nieuwe Meerjarenprogramma Duurzaamheid 2014-2015. De afgelopen twee jaar is Duurzaam Dalfsen tegen moeilijkheden aangelopen, maar hebben zich ook kansen voorgedaan.

De ambitie van de raad, zoals vastgesteld in het vorige Meerjarenprogramma, om te streven naar alleen nog energieneutrale woonwijken, is een lastige opgave gebleken. Voor diverse toekomstige woonwijken zijn energievisies opgesteld, waaruit bleek dat een collectieve duurzame energievoorziening voor de omvang van de Dalfsense nieuwbouw niet rendabel is. Planvorming voor een Dalfser Lokaal Duurzaam Energiebedrijf, die onder andere deze collectieve energievoorziening zou moeten ontwikkelen, realiseren en exploiteren, is dan ook gestaakt. Inmiddels zijn de eerste kavels in de Nieuwe Landen II uitgegeven. Bewoners worden begeleid bij het realiseren van een energieneutrale woning. De zoektocht is echter nog steeds een moeilijke.

Tegelijkertijd zijn er veel inwoners en bedrijven in Dalfsen die duurzaamheid een warm hart toedragen en veel vorderingen op dit gebied maken. Dalfsen is koploper daar waar het gaat om burgerinitiatieven. Met onze drie duurzame dorpen die allerlei projecten ontwikkelen, wordt samenwerking tussen inwoners, bedrijven en de overheid werkelijkheid. Naast Duurzaam Hoonhorst, zijn inmiddels ook Nieuwleusen Synergie en Duurzaam Leefbaar Lemelerveld actief.

Ook met Duurzaam (T)huis heeft Dalfsen een goedlopend project in handen. Dalfsen is de nummer 2 in Overijssel (t.o.v. het aantal woningen in de gemeente) daar waar het gaat om het aanvragen van de Overijsselse Duurzaamheidssubsidie. In Dalfsen wordt volop geïsoleerd en daarmee energie bespaard.

Een nieuw Meerjarenprogramma biedt nieuwe kansen. Naast een aantal vertrouwde projecten, zullen ook nieuwe thema's worden aangepakt. Duurzame mobiliteit is er eentje van. Het gemeentelijke wagenpark wordt waar mogelijk verduurzaamd. Ook wordt gekeken naar de mogelijkheden voor een groen gas tankinstallatie. Daarnaast kijken we naar financieringsvormen voor diverse duurzame energieprojecten. Steeds vaker worden leaseconstructies aangeboden. Binnen het samenwerkingsverband Nieuwe Energie NW-Overijssel wordt aan deze slimme financieringsconstructies gewerkt. Het Energieakkoord biedt kansen voor de verdere verduurzaming van de bestaande bouw, nu ook de gelden van de provincie voor de bestaande bouw dreigen op te raken. Ook wordt met het Energieakkoord ruimte geboden aan woningbouwcorporaties om het eigen woningbestand verder te verduurzamen.

Zonnepanelen zijn steeds meer gemeengoed in Dalfsen. In drie jaar tijd is het geplaatste vermogen bijna vertienvoudigd. Het Dalfser bedrijfsleven heeft hieraan goed bijgedragen door 2 MW aan zonnepanelen op eigen daken te plaatsen. Lastiger is het om zonnepanelen op daken van niet-MKB bedrijven te plaatsen. Financiering is o.a. bij scholen en sporthallen een lastig punt. In de komende twee jaar zal naar oplossingen hiervoor worden gezocht. Ook wordt gekeken naar de mogelijkheden om ruimte te bieden voor grootschalige zonne-energieprojecten. De economische crisis biedt hier kansen voor, gronden liggen immers langer braak of worden niet voor de oorspronkelijke doeleinden ingezet.

Dalfsen wil in 2025 CO₂-neutraal zijn. Of we dit gaan bereiken is nog maar de vraag. Feit is echter dat er grote stappen gezet worden in die richting. Bij een meezittend economische klimaat is het mogelijk om de 2015 doelstelling, CO₂-neutraliteit met de omvang van alle huishoudens, te behalen. Hoe we dat gaan doen, leest u in dit Meerjarenprogramma Duurzaamheid 2014-2015.

Deel 1
Terugblik Meerjarenprogramma Duurzaamheid
2012-2013
en CO₂-scan 2012

Inleiding

Om de route naar een CO₂-neutraal Dalfsen te kunnen bepalen, is het van belang om niet alleen vooruit te kijken, maar ook achterom. Wat heeft Duurzaam Dalfsen ons tot nu toe gebracht? En wat hebben we bereikt? In twee jaar tijd is ontzettend veel gebeurd. Binnen de vijf speerpunten uit het Meerjarenprogramma Duurzaamheid 2012-2013 zijn veel projecten uitgevoerd. Sommige met succes en sommige met minder succes. Over het algemeen kunnen we echter stellen dat er veel vooruitgang is geboekt. Zo heeft zonne-energie de afgelopen twee jaar een ware vlucht genomen en zijn diverse duurzame burgerinitiatieven ontstaan.

Meerjarenprogramma Duurzaamheid 2012-2013

Met het vaststellen van het Meerjarenprogramma Duurzaamheid 2012-2013 in december 2011 heeft de raad nogmaals aangegeven belang te hechten van het vasthouden aan de ambitieuze CO₂-doelstelling die Dalfsen zichzelf heeft opgelegd. Het college deed met het Meerjarenprogramma 2012-2013 het voorstel om het jaartal 2025 los te laten, omdat de CO₂-resultaten tot nu toe aangeven dat CO₂-neutraliteit in 2025 niet haalbaar is. In een (aangenomen) amendement van de Christen Unie, het CDA en PvdA werd voorgesteld om de ambitie 'CO₂-neutraal in 2025' niet los te laten, maar juist extra in te zetten op het behalen van deze ambitie. Redenen om aan het jaartal 2025 vast te houden waren:

- Er is nog 14 jaar te gaan en het is daarom voorbarig om 2025 als onhaalbaar te bestempelen.
- Een doelstelling zonder einddatum is veel te vaag, te vrijblijvend en daardoor niet meer ambitieus.
- Het loslaten van het jaartal geeft geen goed signaal af aan partijen, van wiens enthousiaste medewerking het resultaat mede afhangt, zoals burgers, maatschappelijk middenveld en bedrijven.

Dalfsen heeft de volgende doelstelling binnen het duurzaamheidsbeleid:

De gemeente Dalfsen werkt gezamenlijk met alle inwoners, maatschappelijke organisaties en bedrijven binnen haar grenzen toe naar een CO₂-neutraal Dalfsen in 2025.

Het Meerjarenprogramma Duurzaamheid 2012-2013 heeft vijf speerpunten benoemd, waarop in 2012 en 2013 de focus heeft gelegen.

Speerpunten duurzaamheidsbeleid 2012-2013
1. Gemeentelijke organisatie
2. Duurzaam (T)huis
3. Duurzaam Bedrijf
4. Duurzame Energie
5. Monitoring

Deze speerpunten zijn gekozen op basis van de volgende afwegingen: hebben we invloed op dit thema, is het rendabel om op dit thema in te zetten en hebben de projecten onder dit thema voldoende effect op het terugdringen van de CO₂-uitstoot. Uiteindelijk zijn onder de speerpunten in 2012 en 2013 ca. 35 duurzame projecten uitgevoerd, verdeeld over de diverse afdelingen. Een paar van deze projecten zijn hieronder uitgelicht.

Terugblik projecten 2012-2013

Gemeentelijke organisatie

Zonnepanelen gemeentehuis

De gemeente Dalfsen heeft in 2011 een subsidieaanvraag voor een PV-installatie op het gemeentehuis ingediend bij de provincie. Met het provinciale besluit van 24 november 2011 is een maximaal bedrag van € 102.077,- toegekend om de PV-installatie te kunnen realiseren. Vanuit het budget van het Meerjarenprogramma zijn de resterende kosten bekostigd. In november 2012 zijn de werkzaamheden voor het plaatsen van maar liefst 471 zonnepanelen op het dak van het gemeentehuis begonnen. De installatie heeft een totaalvermogen van 112.800 Wp (jaaropbrengst van ca. 100.000 kWh). Op 19 december 2012 is de PV-installatie opgeleverd. Met een monitoringsysteem

kunnen de bezoekers van het gemeentehuis de besparing van elektriciteit volgen op de bestaande televisieschermen in de centrale hal.

Openbare Verlichting

Op het gebied van openbare verlichting streeft Dalfsen naar 1,5% energiebesparing per jaar ten opzichte van het verbruik in 2008. In 2008 was het elektraverbruik voor openbare verlichting 1.127.000 kWh. In 2010, 2011 en 2012 is in totaal 59.000 kWh bespaard. Een gemiddelde besparing van 19.667 kWh per jaar. Hiermee is de doelstelling ruimschoots behaald.

Verduurzaming gemeentelijke gebouwen

In de zomer van 2013 is onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheden om de gemeentelijke gebouwen verder te verduurzamen. Hierbij is rekening gehouden met de gebouwen die in gemeentelijk beheer blijven en energiemaatregelen die binnen 15 jaar zijn terugverdiend. Zonnepanelen, energiemanagement en diverse vormen van duurzame verwarming zijn als kansen uit het onderzoek gekomen. Verderop in dit stuk treft u een voorstel voor uitvoering van de aanbevolen maatregelen.

Duurzaam (T)huis

Duurzaam (T)huis

Per 1 juli 2012 is Dalfsen overgestapt op de Overijsselse Aanpak 2.0. Met de Overijsselse Aanpak wil de provincie de vraag naar energiebesparing in de bestaande bouw stimuleren en het aanbod activeren. Dalfsen is, met Duurzaam (T)huis, één van de weinige gemeenten met een actieve marktbenadering (werken met Duurzaamheidsplatforms en EPA-adviseurs). Doel van de Overijsselse Aanpak 2.0 is dat de overige gemeenten ook een actieve marktbenadering op gaan zetten. De provincie Overijssel heeft in het kader van de Overijsselse Aanpak 2.0 de Duurzaamheidspremie beschikbaar gesteld voor het treffen van isolerende maatregelen. Het gaat hierbij om dakisolatie, vloerisolatie, gevelisolatie en isolatieglas. De regeling is gestart op 1 juli 2012. Tussen 1 juli 2012 en 10 september 2013 hebben 339 inwoners een Duurzaamheidspremie aangevraagd. Hierbij is voor € 150.300,- aan subsidie uitgegeven. Gevelisolatie is de meest genomen maatregel. Dalfsen staat met deze aantallen verstrekte Duurzaamheidssubsidies, ten opzichte van het aantal woningen in de gemeente op de 2^e plek van Overijssel! Daarnaast is de gemeentelijke Duurzaamheidslening per 1 juli 2012 ook overgegaan naar de provincie Overijssel. In totaal zijn bij de provincie tussen 1 juli 2012 en 10 september 2013 52 leningen verstrekt voor een totaal van € 399.684,-. Het overgrote deel hiervan is besteed voor de aanschaf van zonnepanelen. We zien binnen Duurzaam (T)huis dat de focus verschuift van advisering naar begeleiding bij uitvoering en van isolatie naar duurzame energieopwekking. Vooral zonnepanelen worden steeds populairder.

Demowoningen bestaande bouw

Op zaterdag 13 oktober 2012 hebben de 9 duurzame demowoningen bestaande bouw voor de vijfde en laatste keer de deuren voor het publiek geopend. Tijdens deze laatste kans om inspiratie op te doen bij de duurzame bestaande woningen mochten de bewoners 35 bezoekers verwelkomen. In totaal zijn de woningen tijdens de vijf open dagen bezocht door 175 belangstellenden.

Duurzame Nieuwbouw

In 2012 is gestart met het bouwrijp maken van de gasloze wijk De Nieuwe Landen II. Het doel van de gemeente is om alleen nog maar energieneutraal te bouwen. De eerste kavels in De Nieuwe Landen II zijn eind 2012 uitgegeven. Deze bewoners hebben begeleiding van de gemeente gekregen in hun zoektocht naar het juiste concept voor een energieneutrale woning. De woningen moeten een voorbeeld worden voor andere potentiële bewoners van de Nieuwe Landen II. Ook is in 2012 en 2013 subsidie voor duurzame nieuwbouw uitgegeven. In totaal is hiervan door 24 woningen gebruik van gemaakt en is voor € 102.500,- aan subsidie uitgegeven.

Om energieneutraal bouwen in de gehele gemeente te stimuleren worden inmiddels diverse energieneutrale demowoningen gebouwd, welke ook opengaan voor het publiek.

Duurzaam Bedrijf

Duurzaam Bedrijf

Voor bedrijven is op 14 mei 2012 Duurzaam Bedrijf Dalfsen in het leven geroepen. Bedrijven kunnen tegen een geringe vergoeding een energiescan en begeleiding bij het verduurzamen van het bedrijf aanvragen. In totaal zijn ca. 60 energiescans aangevraagd. Mede door de economische crisis zijn nog

weinig bedrijven overgegaan op het uitvoeren van de aanbevelingen uit de energiescans. Wel hebben een groot aantal bedrijven zonnepanelen laten plaatsen. Duurzaam Bedrijf Dalfsen heeft daarnaast, via de provincie, aantrekkelijke financiële regelingen, zoals korting op energiescans, een 'geld-terug-actie' bij investeringen in duurzame maatregelen en duurzaamheidsleningen aan de ondernemers aangeboden. Voor de uitvoering is een Energieloket voor bedrijven ingericht. Dit werd vormgegeven door de lokale bedrijven Archetex en Energie Kenniscentrum. Per 31 december 2013 worden de financiële regelingen van de provincie stopgezet.

Duurzaamheidsprijs

Elk jaar wordt de Duurzaamheidsprijs uitgereikt aan innovatieve en duurzame ondernemers in de gemeente Dalfsen. We merken dat de prijsuitreiking erg wordt gewaardeerd door de ondernemers. Winnaars zijn trots op hun prijs. In 2012 viel slagerij Kouwen uit Nieuwleusen in de prijzen. Aanmoedigingsprijzen waren er voor de Zwaluwhof in Hoonhorst en Nieuwleusen Synergie. In 2013 is Roelofs Lemelerveld door de jury uitverkoren. De aanmoedigingsprijzen waren voor Kwekerij Eef Stel en Jumbo Dalfsen.

Duurzame Energie

Zonnepanelenprojecten

In 2012 en 2013 zijn diverse zonnepanelenprojecten uitgevoerd. Gezamenlijk hebben deze projecten een reële bijdrage geleverd aan het reduceren van de CO₂-uitstoot. Naast diverse particuliere initiatieven en landelijke subsidieregelingen, zijn er ook een paar gemeentebrede projecten uitgevoerd, waarvan wij de cijfers in ieder geval in beeld hebben.

In samenwerking met de ROVA is een regionale collectieve inkoop georganiseerd. Hierbij konden inschrijvers ook gebruik maken van een provinciale subsidie. In totaal is in Dalfsen voor 0,3 MW aan zonnepanelen aangelegd. Daarnaast hebben de bedrijven binnen de subsidieregeling zonnepanelen op bedrijven gezamenlijk voor 2,07 MW aan panelen geplaatst. Op het gemeentehuis is nog eens 0,11 MW aan zonnepanelen geplaatst. Duurzaam Hoonhorst heeft in 2011 een actie gehouden waarbij in totaal 1200 panelen zijn geplaatst met een gezamenlijk vermogen van 0,28 MW. In Dalfsen is nu ongeveer 3,5 MW aan zonnepanelen geplaatst.

Financiering blijft een moeilijke in deze. Vooral voor niet-MKB organisaties is het lastig om zonnepanelen te kunnen plaatsen. In 2012 en 2013 heeft Dalfsen meerdere malen met de scholen om de tafel gezeten. Ook is een aanbod voor een leaseconstructie gedaan. Scholen zijn echter terughoudend met het aangaan van dit soort contracten vanwege de onzekere financiële situatie en leerlingenkrimp. Ook met de Trefkoele is gekeken naar mogelijkheden om alsnog de nieuwbouw te voorzien van zonnepanelen. De Trefkoele heeft aangegeven wel wat te zien in de coöperatieve eigendomsconstructie zoals in het Energieakkoord uitgedacht. De Trefkoele wacht de verdere uitwerking van dit coöperatieve model af.

Windenergie

Na een voorbereidingstijd van enkele jaren zijn in 2012 de eerste windmolens in Dalfsen geplaatst. In totaal zijn vier windmolens met een vermogen van 2,5 MW per stuk in een lijnopstelling langs het spoor Zwolle-Meppel geplaatst. De planning is dat deze windmolenopstelling uitgebreid gaat worden met nog eens drie windmolens, waarbij burgerparticipatie leidend zal zijn. Nieuwleusen Synergie gaat binnenkort aan de slag om de gedachte om minimaal 2 windmolens te exploiteren verder uit te werken.

LDEB

In 2012 is onderzoek gedaan naar de mogelijkheden om een Lokaal Duurzaam Energie Bedrijf (LDEB) op te zetten. Dit onderzoek is uitgevoerd door Sonja Hardenbol van Greenspread. Gedurende het onderzoek en na overleg met de regiegroep en diverse belanghebbenden binnen de gemeentegrenzen is besloten om niet over te gaan tot de ontwikkeling van een gemeentelijk LDEB. De gemeente voert een behoudend financieel beleid met een laag risicoprofiel, zoals ook uit de keuzes voor De Nieuwe Landen II blijkt. Hier hoort bij dat de gemeente zelf geen risicodragende investeringen doet.

Wel is besloten tot een regievoerende rol voor de gemeente bij initiatieven die door marktpartijen worden geïnitieerd. Op dit moment zijn er diverse lokale partijen bezig met de planvorming voor duurzame energieprojecten en LDEB's. Deze initiatieven vragen om kennis en ondersteuning (mogelijk via programmamanager), maar ook om ruimte om een bepaald marktaandeel te kunnen verwerven. Sonja Hardenbol is in 2013 aangesteld als programmamanager duurzame energie om de regiefunctie van de gemeente vorm te geven. Ze heeft diverse initiatiefnemers ondersteund met advies, ondersteuning en het zoeken naar juiste partners.

Monitoring

CO₂-scan 2012

De gemeente voert jaarlijks een CO₂-scan uit om de vorderingen van het duurzaamheidsbeleid te kunnen kwantificeren. De resultaten van de CO₂-scan 2012 zijn inmiddels ter informatie aan de raad aangeboden. Een korte samenvatting is in dit Meerjarenprogramma opgenomen.

Samenwerking

Burgerinitiatieven

Geheel conform onze doelstelling zijn in 2011, 2012 en 2013 drie sterke burgerinitiatieven ontstaan, Duurzaam Hoonhorst, Nieuwleusen Synergie en Duurzaam Leefbaar Lemelerveld, die allen streven naar een duurzame en gezonde leefomgeving. Naast sociale duurzaamheid, staat ook ecologische en economische duurzaamheid hoog in het vaandel. Dit resulteert in diverse projecten waarbij wordt gekeken naar energiebesparing en duurzame energieopwekking. In Hoonhorst is sterk ingezet met zonnepanelen en een dorpskachel en in Nieuwleusen wordt gekeken naar duurzame energie-inkoop en windenergie. In 2013 is in Lemelerveld gestart met de coöperatie Duurzaam - Leefbaar Lemelerveld. De verhouding tussen sociaal en duurzaam is ongeveer 50/50, wat Duurzaam - Leefbaar Lemelerveld weer een uniek burgerinitiatief maakt.

Regionale samenwerking

Kennisuitwisseling en regionale samenwerking staan binnen het thema duurzaamheid centraal. Dalfsen werkt daarom in meerdere regionale verbanden samen aan duurzaamheid. Nieuwe Energie Noord-West Overijssel is een samenwerkingsverband tussen Steenwijkerland, Staphorst, Zwartewaterland, ROVA en Rendo, waarbij gezamenlijke projecten worden uitgevoerd. Het succesvolle project Duurzaam Genieten is hier een voorbeeld van. Samen met Zwolle-Kampen, Deventer, Ommen, Hardenberg, Platform 31 en de provincie Overijssel wordt gewerkt aan een pilot Energieneutraal Renoveren. Hiermee zijn we een landelijke proeftuin. Doel is het energieneutraal renoveren van 50 woningen in Overijssel in 3 jaar. In het najaar van 2013 is gestart met de uitvoering van het project.

Integrale samenwerking

Naast de eigen projecten is het projectteam Duurzaamheid in 2012 en 2013 veelvuldig bij projecten van andere afdelingen betrokken geweest en hebben we daar ook onze inbreng gehad. Het projectteam Duurzaamheid heeft geadviseerd, meegewerkt en meegedacht bij de volgende projecten: MFA De Trefkoele, MFA De Schakel, Opwaardering Westermolen, De Nieuwe Landen II, Westerbouwlanden-Noord, Oosterdalfsen, Structuurvisie Buitengebied, windenergie, duurzame mobiliteit, biomassaprojecten en Hoonhorst zegt DAG!.

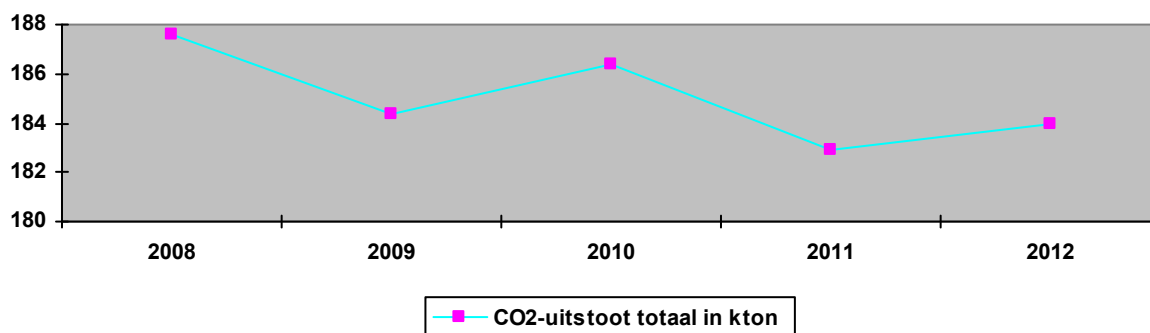
CO₂-scan 2012

Dalfsen kent veel succesvolle projecten op het gebied van duurzaamheid. Om de impact van deze projecten en de bijdrage aan onze duurzaamheidsdoelstelling echter goed te kunnen meten, wordt jaarlijks inzicht gegeven in de CO₂-reductie die de uitgevoerde projecten opleveren. In 2013 is wederom een uitgebreide CO₂-scan uitgevoerd. De gegevens over 2012 stonden hierbij centraal. Hieronder een korte terugblik op de CO₂-scan. De gegevens voor verkeer en vervoer zijn inmiddels grotendeels definitief geworden.

Absolute CO₂-uitstoot

Op basis van de gegevens uit Energie in Beeld, de Nationale Emissieregistratie en de Klimaatmonitor komen we op onderstaande absolute CO₂-uitstootcijfers:

Jaar	Totaal	Particulier	Zakelijk	Verkeer en vervoer
2008	187,6	47,9	67,8	71,9
2009	184,4	47,5	73,4	63,5
2010	186,4	48,5	75,0	62,9
2011	182,9	46,9	75,3	60,7
2012	184,0	46,4	76,9	60,7 (n.t.b.)

Na twee jaar van daling, in 2012 weer lichte groei van de CO₂-uitstoot

Helaas is het in 2012 niet gelukt om de in 2010 ingezette trend van daling van de CO₂-uitstoot door te zetten. We spreken echter slechts van een lichte stijging, de CO₂-uitstoot blijft onder het niveau van 2010. We zien dat in de particuliere sector de CO₂-uitstoot blijft dalen. De inzet op Duurzaam (T)huis en de aandacht voor zonnepanelen hebben hier aan bijgedragen.

Groei CO₂-uitstoot voornamelijk door zakelijk energieverbruik

De zakelijke CO₂-uitstoot is tussen 2008 en 2012 met 9,1 kton vergroot. Ondanks en wellicht zelfs dankzij de economische crisis blijft het verbruik in deze sector groeien. We merken ook binnen Duurzaam Bedrijf dat bedrijven energiebesparing en duurzame energieopwekking niet hoog op de agenda hebben staan. Er zijn geen gelden beschikbaar voor noodzakelijke investeringen in het verduurzamen van de bedrijfsvoering. Op het gebied van zakelijk verbruik zullen nog de nodige slagen gemaakt moeten worden.

Ontwikkeling CO₂-uitstoot verkeer en vervoer

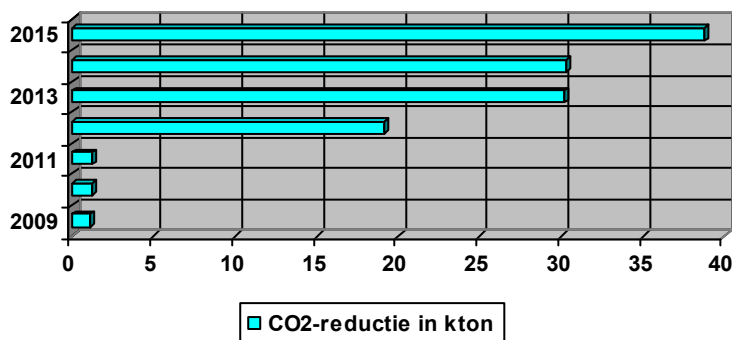
Volgens het Kennisplatform Verkeer en Vervoer is de daling in de CO₂-uitstoot voornamelijk te danken aan een daling in het transportvolume (goederentransport over de weg) vanwege de economische crisis. Het zuiniger worden van nieuwe voertuigen heeft nog nauwelijks invloed. Bij het aantrekken van de economie ligt het voor de hand dat ook de CO₂-uitstoot in de sector weer hoger zal worden. Aandacht voor duurzame mobiliteit is daarom essentieel.

CO₂-reductie gemeentelijke projecten

Binnen het programma Duurzaam Dalfsen worden diverse projecten uitgevoerd die niet direct terug te zien zijn in de absolute CO₂-uitstoot zoals Energie in Beeld deze aangeeft. We willen echter wel graag weten in hoeverre ze bijdragen aan het reduceren van de CO₂-uitstoot in Dalfsen. Daarom maken we gebruik van de CO₂-scanner. In deze CO₂-scanner zijn alleen de projecten ingevoerd die een daadwerkelijke bijdrage leveren aan het reduceren van de CO₂-uitstoot. Overige projecten, zoals op het gebied van kennisdeling, stimulering en educatie leveren geen directe bijdrage en zijn daarom niet opgenomen.

CO₂-reductie door inzet gemeente

Na invoering van alle gemeentelijke projecten in de CO₂-scanner van DHV komen we uit op een CO₂-reductie van 38,7 kton vanaf 2015 (bij plaatsing 3 extra windmolens). In bijlage 1 staat een overzicht

van de CO₂-reductie voor de gemeentelijke projecten.

We zijn bij het invoeren van de projecten uitgegaan van de daadwerkelijke resultaten tot nu toe en van de reëel te verwachten opbrengsten, niet van de projectdoelstellingen. We zien dat de daadwerkelijke resultaten

van de projecten achterblijven bij de doelstellingen. Voor een groot gedeelte heeft dit te maken met de veranderende economische omstandigheden. Bewoners hebben minder financiële ruimte om hun woning te verduurzamen, bewoners en bedrijven trekken zich terug uit zonnepanelenprojecten, omdat ze de financiering niet rond kunnen krijgen, duurzame energieprojecten komen niet van de grond, omdat de financiering niet rond komt en bedrijven stellen investeringen in bedrijfspanden uit vanwege mindere en onzekere inkomsten. Dit is een gegeven waar we niet omheen kunnen en waardoor we onze doelstellingen niet op alle vlakken kunnen behalen. Om een goed beeld van de daadwerkelijke opbrengsten van onze inzet te kunnen geven is daarom uitgegaan van hetgeen daadwerkelijk is en wordt gerealiseerd.

Programmadoelstelling en huidige CO₂-reductie

In het Meerjarenprogramma Klimaat en Duurzaamheid 2009-2012 is de ambitie CO₂-neutraal in 2025 voor het eerst verwoord. In dit programma zijn ook enkele tussenstappen weergegeven. Deze tussenstappen zijn een goede leidraad om tussentijdse vorderingen te kunnen volgen.

De tussenstappen zijn:

- 2010: een CO₂-neutrale gemeentelijke organisatie
- 2015: CO₂-neutraliteit met de omvang van het energieverbruik van alle huishoudens
- 2020: CO₂-neutraliteit met de omvang van de volledige gebouwde omgeving
- 2025: een volledig CO₂-neutraal Dalfsen

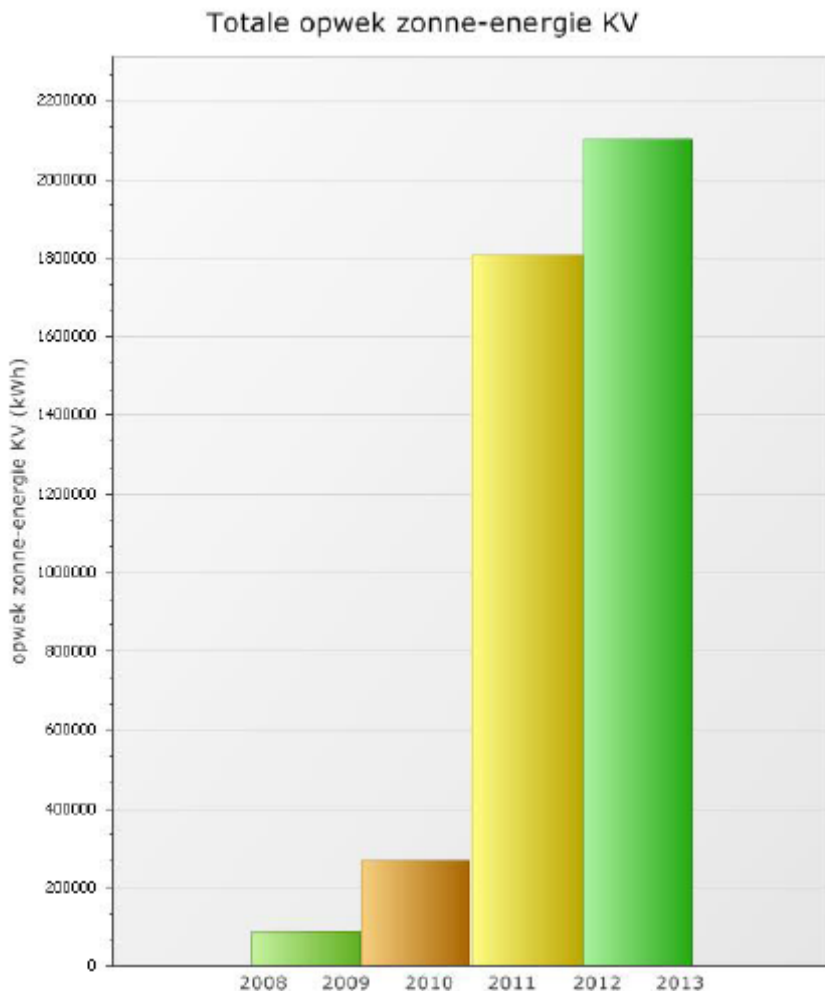
Het startpunt van het Meerjarenprogramma Duurzaamheid was 2009. In dit jaar werd 184,4 kton CO₂-uitgestoten, waarvan 47,5 kton voor rekening van de huishoudens kwam. Er zal in 2015 dus 47,5 kton CO₂ uitstoot vermeden moeten worden om de 2015 ambitie te behalen. Uit de berekeningen voor 2012 is gebleken dat inclusief de drie extra windmolens ongeveer 38,7 kton bespaard wordt.

We zijn dus op de goede weg. De inspanningen die gedaan worden vanuit de gemeente, het bedrijfsleven en particulieren begint zijn vruchten af te werpen. De 2015 ambitie is echter nog niet behaald en er moeten nog grote stappen worden genomen. Voor de komende jaren staat meer aandacht voor zonne-energie, biomassa en de duurzame dorpen centraal hierbij.

Zonne-energie in Dalfsen neemt een vlucht

In Energie in Beeld kan sinds juli 2013 ook de energieopwekking van zonnepanelen bij kleinverbruikers worden opgevraagd. Uit onderstaande tabel blijkt dat het opwek uit zonnepanelen de laatste jaren een flinke vlucht heeft genomen. In totaal is in Dalfsen al 3,56 MW aan zonnepanelen gerealiseerd. Daarmee is Dalfsen één van de gemeenten met de hoogste dichtheid aan zonnepanelen in Nederland. Enkele grote projecten die Dalfsen (mede) heeft uitgevoerd zijn:

- Subsidieregeling zon-pv bedrijven 2,1 MW
- Duurzaam Hoonhorst zon-pv actie 0,3 MW
- Duurzaam Genieten 2012 0,3 MW

Deel 2

Routekaart naar een CO₂-neutraal Dalfsen

Inleiding

Vanuit de terugblik over de jaren 2012 en 2013 kijken we nu verder naar de toekomst. Welke stappen moeten en kunnen worden gezet om onze doelstelling, CO₂-neutraliteit in 2025, te behalen? Hoewel Dalfsen een behoorlijke inzet pleegt om de doelstelling te behalen, zijn we ons er ook van bewust dat we mede afhankelijk zijn van nationaal, provinciaal en regionaal energiebeleid. Het nieuwe Energieakkoord, dat op 6 september 2013 is gesloten, biedt Dalfsen nieuwe kansen en uitdagingen op duurzaamheidsgebied. Daarom beginnen we deel 2 van dit Meerjarenprogramma met een korte inleiding in het nationale energiebeleid en de kansen voor Dalfsen die hier uit voortkomen. Vervolgens kijken we naar de ambitie van Dalfsen en de rol die wij als gemeente innemen binnen het duurzaamheidsbeleid. Vanuit hier vullen we vervolgens de routekaart van Dalfsen naar 2025 verder in en bepalen we de speerpunten voor 2014 en 2015.

Nationaal energiebeleid

Het Nederlandse kabinet heeft afgesproken dat in 2020 20% minder broeikasgassen worden uitgestoten en 16% van het energieverbruik wordt ingevuld met hernieuwbare energie. Zoals het nu lijkt gaat de hernieuwbare energie-doelstelling niet behaald worden. Zonder aanvullend beleid zal op een percentage van 7-10% uitgekomen gaan worden. Met aanvullend beleid zal het percentage hernieuwbare energie uitkomen op slechts 9-12%.¹

De noodzaak om om te schakelen naar een duurzame energievoorziening en aanvullende inspanningen op het gebied van de energietransitie te plegen is hiermee duidelijk. Nederland moet nu voorsorteren op een transitie naar een duurzame energievoorziening. Doet Nederland dit niet, dan zal op termijn de economische concurrentiepositie en de werkgelegenheid onder druk komen te staan.

SER Energieakkoord voor duurzame groei

Continuïteit, samenhang en voorspelbaarheid zijn van belang voor een succesvol nationaal energiebeleid. Alleen hiermee kan een versnelling van de energietransitie tot stand komen. Bedrijven willen wel op grote schaal investeren in duurzame energie, maar dan moeten de spelregels duidelijk zijn en het gevoerde energiebeleid consistent en betrouwbaar. Daarnaast willen burgers graag weten of de investeringen die ze doen in energiebesparing en zonnepanelen rendabel zijn. Helaas is van een voorspelbaar en betrouwbaar energiebeleid op dit moment geen sprake.²

De Sociaal-Economische Raad (SER) heeft, op aanvraag van het kabinet Rutte, aangeboden om het proces om te komen tot een breed gedragen energieakkoord te faciliteren. Het Energieakkoord moeten leiden tot een stabiel en langdurig nationaal energiebeleid. Dit Energieakkoord moet niet alleen zorgen voor een versnelling van de energietransitie, maar dient ook als basis voor het creëren van meer werkgelegenheid en economische groei. Economische groei en duurzaamheid gaan dus hand in hand.

Op 6 september 2013 is het Energieakkoord voor duurzame groei ondertekend door de partijen die aan de onderhandelingstafel hebben gezeten.

Afspraken

Het Energieakkoord rust op 10 pijlers met afspraken.³

1. **Energiebesparing:** De partijen willen per 2020 ca. 100 PJ aan energieverbruik besparen. Voor de gebouwde omgeving wordt een nationaal energiebesparingsfonds van € 600 miljoen in het leven geroepen dat zich richt op eigenaar-bewoners. Ook wordt gekeken naar financiering van energiebesparing via energieleveranciers. Alle woningen krijgen in 2014 een indicatief label. In de huursector committeren de partijen zich om de afgesproken doelstelling van gemiddeld label B in 2020 te halen. Het rijk stelt hiervoor € 400 miljoen beschikbaar om te investeren in energiebesparing in de huursector. Voor bedrijven geldt dat de energiebesparingsverplichting uit de Wet Milieubeheer beter zal worden uitgevoerd en gehandhaafd. Er komt een onafhankelijk expertisecentrum dat bedrijven en financiers ondersteunt in het identificeren van de meest effectieve maatregelen op het terrein van

---

¹ SER-advies Naar een Energieakkoord voor duurzame ontwikkeling, www.energieakkoordser.nl.

² SER-advies Naar een Energieakkoord voor duurzame ontwikkeling, www.energieakkoordser.nl.

³ Samenvatting Energieakkoord voor duurzame ontwikkeling, Natuur en Milieu Overijssel.

- energie-efficiënte in de industrie en agro-sectoren. Ook de EIA en SDE+ regelingen worden aangepast zodat ze energiebesparing bij bedrijven meer stimuleren. Tot slot komen de partijen met een plan van aanpak om de potentie industriële restwarmte beter in te zetten.
2. **Opschaling hernieuwbare energieopwekking:** De partijen willen invulling geven aan de ambitie van het kabinet om in 2020 16% van de energiebehoefte duurzaam in te vullen. Wind op zee wordt opgeschaald naar 4450 MW. Daar waar dit efficiënter is, wordt een elektriciteitsnet op zee aangelegd. Op land wordt binnen de kaders die met de provincies afgesproken zijn 6000 MW aan windenergie gerealiseerd. Er wordt daarnaast een participatiemodel ontwikkeld dat omwonenden in staat stelt deel te nemen aan de exploitatie van de windparken. Bijstoken van biomassa in kolencentrales wordt aan banden gelegd. De SDE+ regeling bevat tot 2020 € 375 miljoen om de duurzame energiedoelstelling te borgen. Tot slot wordt gewerkt aan wetgeving die ruimte creëert voor een substantiële rol voor duurzame opwekking.
  3. **Decentrale opwekking:** Burgers en coöperaties krijgen meer mogelijkheden om zelf energie op te wekken. Lokale initiatieven worden door de gemeente, provincie en rijk ondersteund. Per 1 januari 2014 geldt een belastingkorting van 7,5 ct per kWh voor hernieuwbare energie die in coöperatief verband (wel binnen viercijferige postcodegebied en aangrenzende postcodes) of door VVE's wordt opgewekt.
  4. **Energietransportnetwerk:** Het energietransportnetwerk wordt voorbereid op een duurzame toekomst. Vraag en aanbod van energie kan hierdoor flexibeler op elkaar afgestemd worden.
  5. **Europees systeem voor emissiehandel (ETS):** Er wordt in Brussel gelobbyd voor een verbetering van de Europese ETS.
  6. **Afbouw fossiele opwekking en kolencentrales:** In 2017 zijn 5 verouderde kolencentrales gesloten. Als gevolg van een derving van belastinginkomsten, zal hiervoor een verhoging van de energiebelasting worden doorgevoerd.
  7. **Duurzame Mobiliteit:** In 2050 moet de CO₂-uitstoot door verkeer en vervoer met 50% zijn gedaald ten opzichte van 1990. Partijen zullen werken aan een gezamenlijke visie op de toekomstige brandstoffenmix, publiekprivate samenwerking op het gebied van marktvoorbereiding, Nederlands koploperschap en afspraken over de publieke laadinfrastructuur voor elektrisch vervoer.
  8. **Werkgelegenheid:** Het Energieakkoord leidt tot ca. 15.000 voltijds banen, voornamelijk in de bouw- en installatiesector. De overheid verzorgt training en bewaakt goede arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden.
  9. **Energieinnovatie:** De partijen hebben afgesproken dat Nederland in 2030 een top-10 positie op de mondiale CleanTech Ranking nastreeft. De aanpak om dit te realiseren richt zich op zes elementen: financiering, nationale en internationale marktontwikkeling, inrichting van wet- en regelgeving, aansluiting van het MKB en human capital. Daarnaast komt er vanaf 2017 structureel € 50 miljoen beschikbaar voor een innovatieprogramma voor demonstratieprojecten op het gebied van CleanTech.
  10. **Financieringsprogramma:** Dit financieringsprogramma richt zich op het vrijmaken van de investeringen die nodig zijn voor de energietransitie beoogd in het Energieakkoord. Een verhoging van de energiebelasting voor onzuinige huizen zal een van de maatregelen zijn.

De uitvoering van het Energieakkoord moet per 1 januari 2014 starten en betekent ook voor de gemeenten dat zij flink aan de bak moeten.

Kansen Energieakkoord voor Duurzaam Dalfsen

Op basis van de afspraken uit het Energieakkoord, zal Dalfsen moeten blijven insteken op energiebesparing in de bestaande bouw en op zonne-energie. Daarnaast moet er blijvend aandacht zijn voor burgerinitiatieven en lokale energiecoöperaties. Ook zal Dalfsen via het Kennispunt Energie van de RUD zorg moeten dragen voor een betere handhaving van de energiebesparingsverplichting uit de Wet Milieubeheer.

In de gebouwde omgeving wordt stevig ingezet op het stimuleren van verduurzaming van particuliere woningen en huurwoningen. Hierdoor zal de vraag naar energiebesparende maatregelen en gebouwgebonden duurzame energieopwekking stijgen. Voor de gemeente ligt een rol weggelegd om bewoners te begeleiden en te adviseren over het verduurzamen van de eigen woning. Dit kan via het Energieloket, maar juist ook door actief de wijken in te gaan. Tegelijkertijd moet de markt een geschikt aanbod hebben om aan de vraag naar verduurzaming te voldoen. Dalfsen zal hierover met de markt in gesprek moeten. Het Energieakkoord biedt een flinke werkgelegenheidsimpuls voor de bouwsector. Een kans die het bedrijfsleven in Dalfsen met beide handen aan moeten grijpen. Er ligt dus ook een belangrijke rol voor de bedrijven zelf.

Dalfsen vindt het belangrijk dat bedrijven blijven innoveren. Innovatie en vooruitstrevend ondernemen op het gebied van duurzaamheid wordt elk jaar beloond met de Duurzaamheidsprijs. Het Energieakkoord biedt een impuls aan energie-innovatie.

De belastingkorting van 7,5 ct per kWh op lokaal duurzaam opgewekte energie biedt uitgelezen kansen voor het stimuleren van zonne-energie in Dalfsen. Voor het eerst wordt hiermee de businesscase van lokale levering aantrekkelijk. Bewoners die niet de mogelijkheid hebben om zonne-energie op eigen dak te plaatsen, kunnen profiteren van lokaal geleverde energie van zonnepanelen op daken in de buurt. Deze energie kan geleverd worden door Verenigingen van Eigenaren, maar ook door bijvoorbeeld lokale energiecoöperaties, zoals Duurzaam Leefbaar Lemelerveld. Daarnaast biedt het opzetten van een participatiemodel voor windenergie kansen voor Nieuwleusen Synergie bij de exploitatie van de extra windmolens.

De gemeente heeft besloten om zelf geen Lokaal Duurzaam Energiebedrijf op te richten. Duurzame energieopwekking laten we daarmee aan de markt over. Omdat er nu kansen zijn om lokaal geproduceerde energie te leveren, is het van groot belang om burgerinitiatieven en lokale energiecoöperaties blijvend te ondersteunen en faciliteren.

Nieuwe Energie Noord-West Overijssel

Dalfsen wil in 2025 CO₂-neutraal zijn. Om dit te bereiken zal een energietransitie moeten plaatsvinden. De regio is hiervoor een goede schaal. Gezamenlijk met de gemeenten Steenwijkerland, Zwartewaterland en Staphorst en de ROVA en provincie Overijssel is gekeken naar de mogelijkheden om deze energietransitie te bereiken. Volgens een rapport van Oranjewoud en de Wageningen Universiteit is het mogelijk om in 2020 CO₂-neutraliteit met de omvang van alle huishoudens te bereiken en in 2050 een energieneutrale regio. Dit betekent echter wel, aansluitend bij de nationale routekaart, dat er een breed pakket aan duurzame energieopties ingezet moet worden, waarbij innovatie voor de lange termijn centraal staat. Binnen de Energieregio Nieuwe Energie Noord-West Overijssel, waarin de gemeenten nu samenwerken staan zonne-energie en biomassa op dit moment centraal. Windenergie en energiebesparing zijn ook speerpunten, maar worden op gemeentelijk en provinciaal niveau opgepakt. Daarnaast zijn er op de lange termijn mogelijkheden om in te zetten op warmtewinning uit oppervlakte(water) en bodem. De Energieregio kijkt naar de mogelijkheden om op termijn een regionaal duurzaam energiebedrijf op te zetten om grootschalige duurzame energieopwekking te kunnen financieren en de energietransitie te versnellen.

Ambitie Duurzaam Dalfsen

CO₂-neutraliteit is mogelijk, maar vergt grote inspanningen en investeringen. Niet alleen van de gemeente, maar vooral ook van bewoners, bedrijven, initiatiefnemers, organisaties en coöperaties. De overheid zal de komende jaren een terugtrekkende beweging maken. Op het gebied van Duurzaam

(T)huis zien we dit al. Vanaf 2015 zal de markt dit project, zonder ondersteuning van de overheid verder moeten oppakken. Dit betekent ruimte voor initiatieven uit de markt en van bewoners. Daarnaast is ruimte voor innovatie en het wegnemen van knelpunten noodzakelijk. Met het Energieakkoord worden een aantal knelpunten weggenomen en verschuift de tendens van stimuleren van goed gedrag naar belonen voor goed gedrag en bestraffen van slecht gedrag. Dit geeft de gemeente meer handen en voeten om het duurzaamheidsbeleid uit te voeren en grote slagen te maken. Een Duurzaam Dalfsen maken we samen!

In 2010 is de ambitie (nogmaals) vastgesteld om in 2025 CO₂-neutraal te zijn. De verwachting is dat 2025 te kort dag is om daadwerkelijk CO₂-neutraal te worden. Hierin worden we ook tegengewerkt door de economische crisis, die zorgt dat investeringen in duurzame energie en energiebesparing achter blijven. Echter, door aan deze ambitie vast te houden, zorgt Dalfsen wel voor een vooruitstrevend duurzaamheidsbeleid. Deze vooruitstrevendheid zorgt voor een groot aantal particuliere initiatieven en binding tussen bewoners, bedrijven en overheid in de duurzame dorpen. Dalfsen is een van de regionale koplopers op het gebied van duurzaamheid en zal dit ook moeten blijven, door ruimte te bieden aan initiatiefnemers en mogelijkheden om te verduurzamen te faciliteren en stimuleren. Juist door deze insteek zal de energietransitie worden versneld en kan met grote stappen worden toegewerkt naar een CO₂-neutraal Dalfsen.

Ambitie Duurzaam Dalfsen:

De gemeente Dalfsen werkt gezamenlijk met alle inwoners, maatschappelijke organisaties en bedrijven binnen haar grenzen toe naar een CO₂-neutraal Dalfsen in 2025.

Rol gemeente

Mede door krappere wordende financiële budgetten, zijn gemeenten genoodzaakt om een terugtrekkende beweging te maken. Dalfsen voert een behoudend financieel beleid en doet geen risicovolle investeringen meer. Daarom is er voor gekozen om geen LDEB op te richten. Ook de provincie Overijssel heeft aangegeven dat de tijd van louter subsidieverstrekking voorbij is. Met het opzetten van het Energiefonds Overijssel slaat de provincie een nieuwe weg in: die van professionele financieringsinstantie.

Deze nieuwe manieren van financieren en met investeringen omgaan, laten zien dat de markt voor duurzaamheid volwassen aan het worden is. Veel technieken renderen ook zonder subsidie en energiebesparing is niet langer iets voor de energiefanatici, maar een breed gevoelde noodzaak die ook zonder de stimulans van subsidies aanwezig is.

De terugtrekkende overheid, maakt dat ook de rol van Dalfsen in het duurzaamheidsbeleid langzaam aan het verschuiven is. In het vorige Meerjarenprogramma gaven we al aan dat de Dalfser samenleving over veel slagkracht beschikt, getuige de diverse maatschappelijke initiatieven op het gebied van duurzaamheid. Dit betekent dat andere partijen in de markt aan slag zijn om investeringen te doen in energiebesparing en duurzame energieopwekking en dat de rol van de overheid verschuift van aanjagen en financieren, naar faciliteren, verbinden, stimuleren en het creëren van randvoorwaarden.

De gemeente als gids

Inmiddels is duurzaamheid de hype voorbij en een onderdeel van ons dagelijks leven. Denk maar eens aan de keurmerken op ons voedsel, de mogelijkheden om schonere brandstoffen te tanken, de aandacht voor duurzame kleding en steeds energiezuinigere auto's en huishoudelijke apparaten. Bewustwording is en blijft een rol van de gemeente, maar is minder noodzakelijk geworden doordat bewoners en bedrijven op diverse manieren met duurzaamheid in aanraking komen. Wel merken we door het grote aanbod van mogelijkheden, producten en diensten dat burgers moeite hebben om de juiste keuzes te maken of de juiste route te vinden. Hierin is een rol voor de gemeente weggelegd. Het Energieloket kan mensen verwijzen naar de juiste bedrijven en instanties of adviseren over duurzame energie en energiebesparing. Ook middels communicatie (o.a. duurzaamheidskrant) worden mensen geïnformeerd over de mogelijkheden die de gemeente, provincie en lokale initiatieven bieden en op welke wijze men hieraan deel kan nemen.

Collectieve vraag / aanbod creëren

Dalfsen ziet een rol voor de gemeente weggelegd in het creëren van een collectieve vraag en een collectief aanbod. Collectieve inkoop van zonnepanelen bijvoorbeeld, is door het schaalvoordeel aantrekkelijk. Binnen de Energieregio Noord-West Overijssel (i.s.m. met ROVA) is inmiddels succesvol ervaring opgedaan met het organiseren van een collectieve vraag naar zonnepanelen. Dezelfde vraag zou ook georganiseerd kunnen worden voor het energieneutraal maken van woningen of het aanleggen van duurzame verwarming. Daarnaast biedt de markt nog niet altijd een passend antwoord op een bepaalde vraag. Dit is bijvoorbeeld het geval bij Duurzaam (T)huis, waarbij de vraag naar een integrale benadering van het energievraagstuk op woningniveau bestaat, maar er onvoldoende door bedrijven wordt samengewerkt om een collectief aanbod passend bij deze vraag te kunnen bieden. De gemeente ondersteunt bij het organiseren van een collectief aanbod.

De gemeente als schepper van randvoorwaarden voor duurzame energie

Dalfsen wil CO₂-neutraal worden. Dat betekent dat er ruimte geboden moet worden aan duurzame energie (initiatieven). Soms moet hiervoor bestaand beleid gewijzigd worden. De gemeente heeft een belangrijke rol in het scheppen van de juiste randvoorwaarden en het verwijderen van belemmeringen voor duurzame energie. Denk hierbij bijvoorbeeld aan niet-gebouwgebonden zonne-installaties.

Activeren van late majority en laggards

Dalfsen heeft op dit moment de innovators, early adopters en (een gedeelte van) de early majority met haar duurzaamheidsbeleid bereikt. Het bereiken van de bewoners en bedrijven die tot de groep van de late majority en de laggards⁴ behoren blijft een uitdaging. Wat zijn de triggers voor deze mensen om in actie te komen? Om CO₂-neutraal te kunnen worden, zal namelijk ook deze groep actief deel moeten nemen aan de duurzame projecten en kansen die voorbij komen. Dalfsen zet zich in om ook de groepen die zich nu nog niet zo met duurzaamheid bezig houden te bereiken en te activeren.

De gemeente als adviseur

Hoewel Dalfsen zelf niet investeert in grootschalige duurzame energieopties, ondersteunt zij wel particuliere initiatiefnemers bij vraagstukken op dit gebied. Dalfsen beschikt over een groot netwerk om de juiste kennis over te brengen aan de initiatiefnemer. Hierbij brengt de gemeente partijen bij elkaar, levert kennis en zorgt ervoor dat belemmeringen worden weggenomen. Waar mogelijk zal ook worden ingezet op het verkrijgen van financiering voor de diverse projecten.

Rol gemeente bij bevorderen sociale duurzaamheid

In de Missie/Visie heeft de gemeente Dalfsen aangegeven dat sociale duurzaamheid een speerpunt is voor de komende jaren. De kernen moeten leefbaar en groen blijven. Het is niet voor niets dat zowel Nieuwleusen Synergie als Duurzaam Hoonhorst onderdeel zijn van het uitvoeringsplan voor de Missie/Visie. Op het gebied van sociale duurzaamheid heeft de gemeente de visie dat bewoners de lead moeten nemen. Leefbaarheid komt slechts tot stand, daar waar inwoners er zelf achter staan. De gemeente kan de randvoorwaarden invullen, zoals een kwalitatief goed onderhoud van de openbare ruimte of voldoende voorzieningen, maar onze inwoners en bedrijven zijn zelf verantwoordelijk voor een leefbare samenleving. Daar waar inwoners en bedrijven zelf de verantwoordelijkheid oppakken voor een leefbare en duurzame samenleving, ondersteunt de gemeente waar dat gevraagd wordt (Duurzaam Hoonhorst). Daar waar wel initiatieven zijn, maar deze nog niet tot samenwerking komen, stimuleert de gemeente de dialoog tussen bewoners en bedrijven onderling (Nieuwleusen Synergie). In de kernen is ontzettend veel kennis over duurzaamheid, waar we als gemeente gebruik van moeten maken. Uitwisseling van kennis op gelijkwaardige basis levert een win-win situatie op.

---

⁴ Zie Bell Curve.

Routekaart

Om de ambitie CO₂-neutraal te kunnen bewerkstelligen is een slimme combinatie van energiebesparing en duurzame energieopwekking nodig. Deze denkwijze past binnen het Trias Energetica-denken dat centraal staat in het Dalfser duurzaamheidsbeleid. Echter, de Trias Energetica wordt steeds vaker omgedraaid. Duurzame energieopwekking is steeds vaker het uitgangspunt. Energiebesparing komt daarna pas in beeld. Bijvoorbeeld iemand die zonnepanelen aanschaft, ziet de meter teruglopen en gaat daarna ook nadenken over verdere besparingen. Duurzame energie zorgt voor bewustwording, Dalfsen zal daarom steeds meer insteken op duurzame energieopwekking, waarbij energiebesparing een vervolgstap is.

Om CO₂-neutraal te kunnen worden zal 184,4 kton (2009) aan CO₂-uitstoot vermeden moeten worden. Deze CO₂-uitstoot staat gelijk aan een energiebehoefte van 3,07 PJ. Deze energiebehoefte moeten we gaan vermijden en/of duurzaam invullen. Hoewel de ontwikkelingen op het gebied van energiebesparing en duurzame energieopwekking ontzettend snel gaan schetsen we hieronder de route naar CO₂-neutraliteit zoals we die nu voor ogen hebben. De routekaart wordt elke twee jaar worden herschreven op basis van nieuwe ontwikkelingen. U vindt de routekaart op de volgende pagina.

De routekaart geeft een aardig inzicht in waar de grootste slagen wat betreft CO₂-besparing behaald kunnen worden. Energiebesparing blijft een belangrijk speerpunt voor Dalfsen. Daarnaast is echter ook inzet op duurzame energietechnieken noodzakelijk.

Zonne-energie

Zonne-energie levert in Dalfsen een flinke bijdrage aan het behalen van CO₂-reductie. Er is veel geschikt dakoppervlak aanwezig en voor kleinverbruikers is het een rendabele investering. Aandacht is nodig voor het meekrijgen van de vele kleinverbruikers en voor businesscases voor grootverbruikers. Met name niet-MKB bedrijven met grote dakoppervlakken, zoals scholen en sporthallen, hebben onze aandacht.

Biomassa

Biomassa is een energiebron waar nog veel meer rendement uit gehaald kan worden. De inzet van hout-cv's, bio-WKK's en vergistingsinstallaties moet gestimuleerd worden. De gemeente kan hierin het goede voorbeeld geven door bij gemeentelijke gebouwen hout-cv's in te zetten voor duurzame verwarming. In Dalfsen zijn al meerdere goede voorbeelden van duurzame inzet van biomassastromen. Zo staat er een houtkachel bij een varkenshouderij in Lemelerveld, wordt GFT-afval bij de ROVA vergist en werkt men in Hoonhorst aan een dorpsverwarming.

Bodem- en aardwarmte

Gebruik van warmte uit de bodem (WKO; diepte tot enkele honderden meters) en gebruik van aardwarmte (geothermie; diepte tot enkele kilometers) kunnen eveneens een flinke bijdrage aan CO₂-reductie leveren. De kansen voor warmte uit de bodem liggen voornamelijk in de noordelijke helft van de gemeente, omdat in de zuidelijke helft een waterbeschermingsgebied ligt. De maximale boordiepte is in dat gebied 50 meter. Er zijn in de gemeente Dalfsen al diverse WKO systemen gerealiseerd, o.a. bij de Westermolen in Dalfsen, het gemeentehuis, Drukkerij Eshuis in Dalfsen en de

Rabobank in Nieuwleusen. In Lemelerveld zijn er volop mogelijkheden voor WKO in De Nieuwe Landen II. Tezamen leveren de bestaande WKO-projecten een CO₂-reductie van ca. 0,3 kton.

Routekaart naar een CO₂-neutraal Dalfsen in 2025:

Jaar	Maatregel	Besparing
2015: CO₂-neutraliteit met de omvang van alle huishoudens (47,5 kton)	Energiebesparing huishoudens en bedrijven	25,2 kton
	Besparing hergebruik afval huishoudens (239 kg per inwoner)	6,6 kton
	Inzet houtige biomassa voor DE (3.600 m ³ hout)	1,6 kton
	GFT vergisting ROVA	0,5 kton
	Zonnepanelen (10 MW, ca. 8,3 ha)	1,8 kton
	4 windmolens a 2,5 MW	9,1 kton
	Warmtewinning (alle bronnen) individueel (ca. 100 woningen)	0,4 kton
	Grootschalige WKO-projecten	1,0 kton
	Overige (nader in te vullen o.a. verkeer en vervoer)	1,3 kton
TOTAAL		47,5 kton
2020: CO₂-neutraliteit met de omvang van de gebouwde omgeving (47,5 kton + 73,4 kton)	Energiebesparing huishoudens en bedrijven	45,0 kton
	Besparing hergebruik afval huishoudens (324 kg per inwoner)	8,9 kton
	Besparing hergebruik bedrijfsmatig afval	4,5 kton
	Inzet houtige biomassa voor DE (7.200 m ³ hout)	3,2 kton
	GFT vergisting ROVA	0,5 kton
	Biomassavergisting (ca. 80.000 ton mest)	7,1 kton
	Zonnepanelen (30 MW, ca. 25 ha)	5,5 kton
	4 windmolens a 2,5 MW	9,1 kton
	3 windmolens a 3 MW	8,2 kton
	Warmtewinning (alle bronnen) individueel (ca. 300 woningen)	1,3 kton
	Grootschalige WKO-projecten	1,5 kton
	Overige (nader in te vullen o.a. verkeer en vervoer)	26,1 kton
	TOTAAL	
2025: een CO₂-neutraal Dalfsen (47,5 kton + 73,4 kton + 63,5 kton)	Energiebesparing huishoudens en bedrijven	61,9 kton
	Besparing hergebruik afval huishoudens (324 kg per inwoner)	8,9 kton
	Besparing hergebruik bedrijfsmatig afval	5,0 kton
	Inzet houtige biomassa voor DE (12.000 m ³ hout) ⁵	5,4 kton
	GFT vergisting ROVA	0,5 kton
	Biomassavergisting (ca. 120.000 ton mest)	10,7 kton
	Zonnepanelen (60 MW, ca. 50 ha)	11,0 kton
	4 windmolens a 2,5 MW	9,1 kton
	3 windmolens a 3 MW	8,2 kton
	Warmtewinning (alle bronnen) individueel (ca. 600 woningen)	2,5 kton
	Grootschalige WKO-projecten	2,0 kton
Overige (nader in te vullen o.a. verkeer en vervoer)	59,2 kton	
TOTAAL		184,4 kton

⁵ Uitgaande van een volledige benutting van het oogstbaar houtpotentieel in Dalfsen, ca. 1500 ha bos, met aangroei van 8m³ per ha per jaar.

Speerpunten Duurzaamheidsbeleid 2014 - 2015

Voor de jaren 2014 - 2015 zijn weer een vijftal speerpunten opgesteld waar de focus van het Dalfser duurzaamheidsbeleid op ligt. Voor alle speerpunten geldt dat ze projecten onder zich hebben hangen die rendabel zijn, waar we invloed op hebben als gemeente en die een bijdrage leveren aan CO2-besparing en bewustwording.

Voor de periode 2014-2015 zal de gemeente Dalfsen zich richten op de volgende speerpunten:

Speerpunten duurzaamheidsbeleid 2014-2015	
1.	Duurzaam (T)huis
2.	Duurzaam Bedrijf
3.	Duurzame Energie
4.	Duurzame Mobiliteit
5.	Gemeentelijke duurzaamheid

1. Duurzaam (T)huis

Duurzaam (T)huis wordt volwassen in 2014 en 2015. Zowel provincie als gemeente zullen zich steeds verder terugtrekken uit Duurzaam (T)huis en zullen het project aan de markt overlaten. Dit betekent dat in 2014 en 2015 met marktpartijen zal worden gezocht naar een goedwerkende actieve marktbenadering, waarbij samenwerking en een totaal aanbod vanuit de markt centraal staan. Voor de pioniers die een stapje verder willen gaan in het verduurzamen van hun woning naar energieneutraal bestaat de mogelijkheid om mee te doen aan de proeftuin Energieneutraal Renoveren. Dalfsen werkt hierin samen met Hardenberg, Ommen, Deventer, Zwolle, Kampen en de provincie. Om duurzame nieuwbouw te stimuleren zijn er open dagen van de demowoningen duurzame nieuwbouw en de subsidieregeling duurzame nieuwbouw. Daarnaast worden toekomstige bouwers, waar gewenst, begeleid bij het ontwerpen van een energieneutrale woning. In de huursector verwachten we in 2014 en 2015 een investeringsgolf door de afspraken die in het Energieakkoord door de huursector zijn vastgelegd. Hierbij is afgesproken dat in totaal € 400 miljoen beschikbaar komt om investeringen in energiebesparing te doen.

2. Duurzaam Bedrijf

Bedrijven in Dalfsen hebben een steeds groter aandeel in de CO2-uitstoot van de gemeente. Daarom blijft de gemeente inzetten op Duurzaam Bedrijf, om energiebesparing bij bedrijven te stimuleren. Bedrijven tonen daarnaast in toenemende mate interesse in zonne-energie. Hier wordt door de gemeente op ingespeeld door ondernemers kansen te bieden om collectief zonnepanelen in te kopen. Naast zonne-energie biedt ook biomassa kansen voor de Dalfser ondernemers. Binnen de RUD is het streven om in 2014 een Kennispunt Energie op te richten, die zich bezig gaat houden met de handhaving van de energiebesparingsverplichting uit de Wet Milieubeheer. Bedrijven in de gemeente Dalfsen zijn daarnaast volop bezig met duurzame bedrijfsinnovaties. De gemeente Dalfsen ondersteunt deze activiteiten door jaarlijks de Duurzaamheidsprijs uit te reiken.

3. Duurzame energie

Zonne-energie en biomassa staan centraal binnen het duurzaamheidsbeleid, o.a. ook bij de samenwerking in de regio Nieuwe Energie Noordwest Overijssel. Collectieve inkoop van zon en slimme financiering spelen hierbij een rol. Daarnaast wordt ingezet op het ontwikkelen van houtgestookte verwarmingsinstallaties en een goede organisatie van de biomassastromen in de regio. Niet-MKB organisaties worden middels een nieuw op te zetten revolverend fonds ondersteund bij het verduurzamen van hun panden. We kijken onder andere naar de mogelijkheden om scholen te voorzien van zonnepanelen. Lokale initiatiefnemers op het gebied van duurzame energie worden ondersteund. Nieuwleusen Synergie, Duurzaam Hoonhorst en Duurzaam Leefbaar Lemelerveld werken alle drie aan grootschalige duurzame energieprojecten. De gemeente exploiteert geen eigen duurzame energie-installaties. Het is echter wel onze taak om randvoorwaarden voor duurzame energie te scheppen. Steeds vaker krijgen we vragen over de mogelijkheden om grootschalige zonne-energieprojecten op braakliggend terrein te ontwikkelen. Dalfsen kijkt naar de mogelijkheden om dit mogelijk te maken.

4. Duurzame mobiliteit

Duurzame mobiliteit is een nieuw speerpunt. Verkeer en vervoer zorgt jaarlijks voor ongeveer 33% van de totale CO₂-uitstoot in Dalfsen. Hoewel duurzame mobiliteit vooral op (inter)nationale schaal aangepakt moet worden, zien we nu kansen om ook op lokaal niveau duurzame mobiliteit te stimuleren. Enkele zaken die worden aangepakt zijn realisatie biogastankinstallatie op gemeentewerf, groen gas bedrijfswagens, groen gas dienstwagens, stimulering gebruik elektrische scooters, mobiliteitsmanagement, optimalisering openbaar vervoer, promotie van elektrische laadpalen en autodelen en het creëren van bewustwording. In het projectenboek (bijlage 2) vindt u een uitgebreid projectplan duurzame mobiliteit.

6. Gemeentelijke duurzaamheid

De gemeente Dalfsen moet zelf het goede voorbeeld geven en streven naar een zo duurzaam mogelijke bedrijfsvoering. De gemeente is goed op weg. Het gemeentehuis heeft een energielabel A, er wordt groene stroom ingekocht en het duurzaam beheer van de openbare ruimte heeft niveau goud bereikt. Daarnaast zijn zonnepanelen op het gemeentehuis geplaatst en wordt de openbare verlichting steeds verder verduurzaamd. In 2014 en 2015 worden waar mogelijk de overige gemeentelijke gebouwen (o.a. gemeentewerf) verder verduurzaamd. Daarnaast zal in 2014 en 2015 gewerkt worden aan het verduurzamen van de bedrijfswagens en dienstreizen. O.a. door te kijken naar de mogelijkheden om een biogastankinstallatie op de gemeentewerf te realiseren en duurzame dienstauto's aan te schaffen. Daarnaast blijft zowel communicatie (bewustwording) als monitoring van het gemeentelijke duurzaamheidsbeleid en de CO₂-uitstoot een speerpunt.

Voorjaarsnota 2013: Verdere verduurzaming van de bij de gemeente in eigendom zijnde panden, welke niet op de nominatie staan te worden afgebroken of afgestoten.

Bij de Voorjaarsnota 2013 is het voornemen uitgesproken om bij gemeentelijke gebouwen energiemaatregelen te nemen. Criteria daarbij zijn:

- 1) het gebouw blijft in gemeentelijk bezit (conform Gebouwennota september 2013),
- 2) de terugverdientijd van de maatregel is maximaal 15 jaar.

Er is een inventarisatie gemaakt van mogelijke maatregelen die aan deze criteria voldoen. In de berekeningen zijn vervangingsinvesteringen tijdens de levensduur van installaties meegenomen en is uitgegaan van een energieprijsstijging van 4 %. In onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van de maatregelen die voldoen aan de criteria en de maatregelen waarvoor nader onderzoek nodig is om te bepalen of ze hieraan voldoen.

Locatie	Situatie t.a.v. gebouw en maatregelen
Gemeentehuis Dalfsen	Energiemaatregelen al gerealiseerd. Invoering energiemanagementsysteem. Benodigde investering energiemanagementsysteem voor gemeentehuis en beide zwembaden (uit te breiden naar alle gebouwen): € 15.000.
T Olde Gemientehuis	Huidige gebruik continueren tot realisering Kulturhus 't Plein. Daarna commerciële verhuur, met behoud van de trouwfunctie. Nader onderzoek energiezuinige klimatisering. Kosten nader onderzoek: € 5.000.
Gemeentewerf & brandweerkazerne Dalfsen	Regionalisering brandweer kan invloed hebben op juridische status. Plaatsing zon-PV op werf bij groot onderhoud pand in 2014/2015. Benodigde investering: € 78.000. Nader onderzoek verwarmingssysteem in 2014, gecombineerd met nader onderzoek verwarming voor de zwembaden.
Gemeentewerf & brandweerkazerne Nieuwleusen	Regionalisering brandweer kan invloed hebben op juridische status. Plaatsing zon-PV op werf; plaatsing energiezuinige boiler. Benodigde investering: € 48.000.
Gemeentewerf & brandweerkazerne Lemelerveld	Regionalisering brandweer kan invloed hebben op juridische status. Plaatsing zon-PV op werf en kierdichting. Benodigde investering: € 28.000.
Zwembaden Gerner en De Meule	Invoering energiemanagementsysteem (kosten genoemd bij gemeentehuis). Nader onderzoek verwarmingssysteem in 2014, gecombineerd met werf Dalfsen. Kosten nader onderzoek : € 15.000.
Kulturhus De Mozaïek	Nader onderzoek verlichting en klimatisering in samenspraak met Vereniging van Eigenaren. Kosten nader onderzoek: € 5.000.
De Driehoek	Inbreng in Kulturhus onder meerdere daken. Nader onderzoek energiemaatregelen in kader van plannen Kulturhus 't Plein.
Begraafplaats Welsum	Verwarming all-electric en plaatsing zon-PV. Investering: € 15.000.
Begraafplaats Nieuwleusen	Aanpassing verwarming en plaatsing zon-PV. Investering: € 13.000.

Bovenstaande brengt de totale investering in maatregelen op € 197.000.

De kosten voor nader onderzoek worden geraamd op € 25.000.

Zowel de investeringen als de kosten voor nader onderzoek komen vanuit de reserve milieu.

Met de voorgestelde maatregelen wordt een CO₂-reductie bereikt van 50,3 ton.

Projectenboek

In bijlage 2 vindt u een overzicht van alle projecten die voor 2014 en 2015 op de planning staan. Het projectenboek wordt ieder jaar geüpdatet.

Sturing en Meting

Meerjarig doel

Het duurzaamheidsbeleid, vormgegeven met het Meerjarenprogramma Duurzaamheid 2014-2015 heeft tot doel: **Een CO₂-neutraal Dalfsen in 2025.**

Voor Dalfsen betekent dit dat alle bewoners, bedrijven en verkeer en vervoer in Dalfsen jaarlijks niet meer energie gebruiken dan dat duurzaam wordt opgewekt. Dit kan ook betekenen dat er wel enige CO₂-uitstoot is, maar dat dit binnen de gemeentegrenzen wordt gecompenseerd door duurzame opwekking.

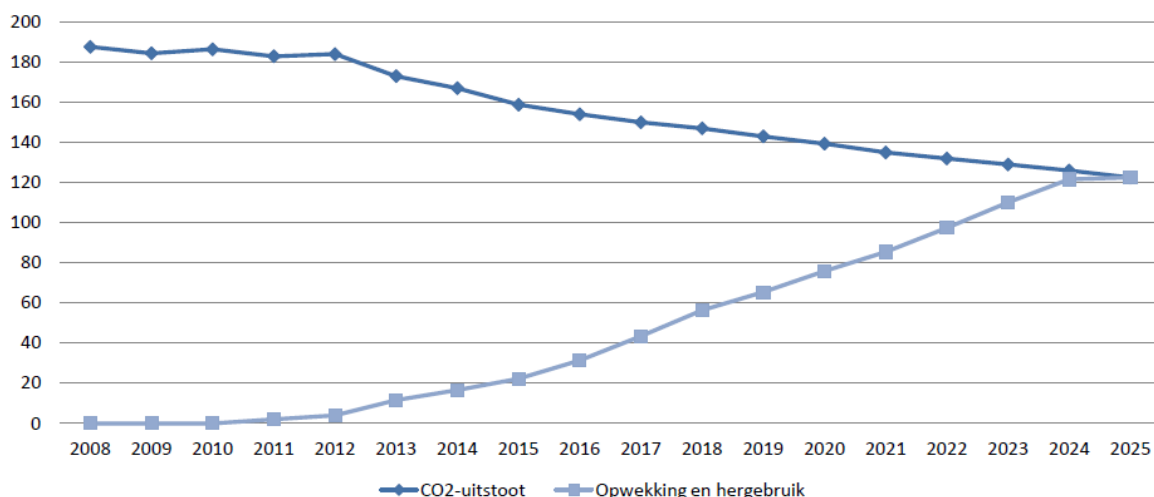
Beoogd resultaat per jaar

In het Meerjarenprogramma Klimaat en Duurzaamheid 2009-2012 zijn een aantal tussenstappen benoemd op de route naar een CO₂-neutraal Dalfsen in 2025.

- 2010: een CO₂-neutrale gemeentelijke organisatie
- 2015: CO₂-neutraliteit met de omvang van het energieverbruik van alle huishoudens
- 2020: CO₂-neutraliteit met de omvang van de volledige gebouwde omgeving
- 2025: een volledig CO₂-neutraal Dalfsen

In grafiekvorm gezien betekent de route naar een CO₂-neutraal Dalfsen het volgende:

Route naar een CO₂-neutraal Dalfsen

Beoogd resultaat Meerjarenprogramma Duurzaamheid 2014-2015

Binnen het Meerjarenprogramma Duurzaamheid 2014-2015 zal gestuurd worden op de doelstelling voor 2015, CO₂-neutraliteit met de omvang van het energieverbruik van alle huishoudens. Dit betekent een besparingsdoelstelling van 47,5 kton CO₂.

Meetwijze

Indicator	Bron	Nulmeting (2009)	2014	2015
Absolute CO ₂ -uitstoot (in kton)	Energie in Beeld	184,4	175,0	158,8 ⁶
CO ₂ -besparing gemeentelijke projecten (in kton)	CO ₂ -scanner DHV	0	30,2	38,7
CO ₂ -besparing overige projecten (in kton)	CO ₂ -scanner DHV	0	5,0	8,8

Communicatie

Inleiding

Duurzaam Dalfsen is al weer vier jaar op weg. Duurzaam Dalfsen heeft als doelstelling om in 2025 een CO₂-neutrale gemeenten te realiseren. Tientallen projecten die bijdragen aan een CO₂-neutraal Dalfsen zijn inmiddels opgezet, uitgevoerd en in sommige gevallen afgerond. Alle projecten hebben gedraaid onder de gezamenlijke vlag van Duurzaam Dalfsen. Eind 2009 is Duurzaam Dalfsen gelanceerd met een logo en een informatiebrochure. Deze is huis-aan-huis in de gehele gemeente verspreid. Mede door deze aanpak en de vele communicatie rondom Duurzaam (T)huis weten inwoners, maatschappelijke organisaties en bedrijven ons te vinden waar het gaat om duurzaamheid. Daarnaast staan we regionaal en nationaal bekend als een duurzame gemeente.

Eind 2013 eindigt het Meerjarenprogramma Duurzaamheid 2012-2013. Tijd voor een nieuw Meerjarenprogramma en een bijpassende overall communicatiecampagne. Het oude logo voldoet niet aan de eisen die tegenwoordig worden gesteld en Duurzaam Dalfsen kan wel een nieuwe verfrissende uitstraling gebruiken.

Uitgangspunten

Duurzaam Dalfsen kan veel bieden aan onze inwoners en bedrijven. Er zijn nog steeds subsidies beschikbaar voor duurzaam (ver)bouwen, er is volop ruimte voor burgerinitiatieven en bewoners en bedrijven kunnen meedoen aan collectieve inkoop van duurzame energieoplossingen. De

⁶ In de absolute CO₂-uitstoot is de vermeden uitstoot door het plaatsen van windmolens en afvalhergebruik niet terug te zien. Daarom valt de absolute CO₂-uitstoot hoger uit dan de verwachte: 184,4 – 47,5 = 136,9.

mogelijkheden zijn echter niet bij iedereen bekend en worden op dit moment onvoldoende actief gecommuniceerd. Daarnaast is onvoldoende bekend wat de gemeente allemaal doet om duurzaam wonen, werken en leven te stimuleren. We doen veel, we mogen hier trots op zijn en dat mag ook uitgedragen worden. Uitgangspunten voor het nieuwe communicatieplan Duurzaam Dalfsen zijn dan ook:

- Burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties worden actief geïnformeerd over de mogelijkheden die Duurzaam Dalfsen hen biedt.
- Alle actoren in de Dalfser samenleving zijn partners in het realiseren van een Duurzaam Dalfsen.
- Als gemeente zijn we trots op de projecten die binnen Duurzaam Dalfsen tot stand komen en dat willen we uitdragen.

Communicatiedoelgroepen

In dit communicatieplan worden verschillende doelgroepen onderscheiden:

<p>Direct betrokken partijen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bewoners <ul style="list-style-type: none"> ○ Jongeren ○ Ouderen • Bedrijven • Maatschappelijke organisaties • Ambtelijke organisatie • Gemeenteraad • College 	<p>Indirect betrokken partijen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Provincie Overijssel • Gemeenten in Overijssel • Pers • Overige actoren (bijv. bedrijven of organisaties buiten Dalfsen die een bijdrage kunnen leveren)
--	---

Communicatiedoelstelling

De communicatiedoelstelling van Duurzaam Dalfsen kan als volgt worden geformuleerd:

Het actief informeren en activeren van de doelgroepen in Dalfsen (en daarbuiten) over de doelstellingen, projecten en resultaten van Duurzaam Dalfsen.

Subdoelstellingen:

- Bewoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties hebben inzicht in de mogelijkheden die Duurzaam Dalfsen hen biedt.
- Bewoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties worden geactiveerd om zelf te acteren op het gebied van duurzaamheid.
- Duurzaam Dalfsen staat op de kaart als duurzame koploper in Overijssel en daarbuiten.

Strategie en boodschap

Strategie

1. *Tijdig, correct en transparant.* De communicatie rondom Duurzaam Dalfsen is tijdig, correct en transparant. Informatie moet betrouwbaar zijn.
2. *Verfrissende en activerende inslag.* Het is belangrijk dat de communicatie een verfrissende en activerende inslag heeft. Duurzaamheid is een enorme hype en daarin ligt ook net de valkuil van het betreffende thema. Mensen hebben zowat alles al wel gezien en hebben alleen nog aandacht voor iets dat op een nieuwe en verfrissende manier wordt gebracht. Vormgeving speelt hier een grote rol in, maar ook de media die gebruikt worden en de manier waarop deze media gebruikt worden.
3. *Dosering, maar ook blijvende aandacht.* Duurzaam Dalfsen heeft in het verleden te maken gehad met een overkill aan communicatie-uitingen, waardoor er een bepaalde verzadiging en 'duurzaam-moeheid' optrad. Een herhaling van deze valkuil moet voorkomen worden door communicatie-uitingen op juiste wijze te doseren. Er dient echter wel blijvende aandacht voor Duurzaam Dalfsen en de bijbehorende projecten te zijn.
4. *Digitaal waar mogelijk, hard-copy waar noodzakelijk.* Digitaal is duurzaam. Daarom proberen we zo veel mogelijk digitaal te communiceren. Er zijn echter doelgroepen die minder makkelijk hun weg op het internet kunnen vinden. Daarom geldt tegelijkertijd ook dat we hard-copy communicatiemiddelen gebruiken daar waar noodzakelijk.

Boodschap

De centrale boodschap van de communicatie rondom Duurzaam Dalfsen is:

Iedereen kan een bijdrage leveren aan een Duurzaam Dalfsen

- Kom ook in actie!
- Samenwerking staat centraal
- Samen zijn we trots op Duurzaam Dalfsen

Middelen

Huisstijl

Voor de communicatie rondom Duurzaam Dalfsen wordt aangehaakt bij de huisstijl van de gemeente Dalfsen. Dit maakt de communicatie en de afzender herkenbaar.

Middelen

Duurzaam Dalfsen heeft een breed scala aan communicatiemiddelen en -mogelijkheden tot de beschikking. Op projectbasis zal worden bepaald welke communicatiemiddelen ingezet worden. Dit kan variëren van twitterberichten tot inloopavonden of uitnodigingen. Omdat we echter opnieuw de aandacht willen vestigen op het gehele duurzaamheidsbeleid van de gemeente Dalfsen kiezen we ervoor om in 2014 (en 2015) een overall-campagne Duurzaam Dalfsen uit te rollen. Tijdens deze campagne maken we gebruik van de volgende middelen:

Logo en brochure ontwerp

Het oude logo van Duurzaam Dalfsen wordt op dit moment niet gebruikt, omdat het ontwerp niet meer aansluit bij de huidige wensen. Waar mogelijk wordt op dit moment gebruik gemaakt van de logo's van Duurzaam (T)huis en Duurzaam Bedrijf. Voor de overall-campagne zetten we in op het ontwerp van een nieuw en fris logo voor Duurzaam Dalfsen. Daarnaast wordt ingezet op een fris brochureontwerp die voor meerdere doeleinden ingezet kan worden.

Kosten: € 1.500,-

Website

Duurzaam Dalfsen maakt gebruik van de website www.duurzaamdsz.nl. Deze website is samen met Staphorst en Zwartewaterland opgezet en sinds 1 jaar in de lucht. De website wordt voornamelijk gebruikt om te informeren over Duurzaam (T)huis en Duurzaam Bedrijf. De website wordt steviger ingezet in de communicatie rondom Duurzaam Dalfsen.

Kosten: € 0,-

Energieloket

Dalfsen heeft een Energieloket waar bewoners en bedrijven terecht kunnen voor informatie over duurzaam bouwen en duurzame energie. Het bestaan van dit Energieloket en de mogelijkheden die het kan bieden worden extra onder de aandacht gebracht. Tegelijkertijd worden de medewerkers van het Bouw-/Energieloket extra geïnformeerd over de mogelijkheden binnen Duurzaam Dalfsen, zodat zij dit direct in de advisering aan klanten kunnen meenemen.

Kosten: € 0,-

Duurzaamheidskrant

In het najaar van 2010 heeft Dalfsen de Duurzaamheidskrant via ETT-media uitgegeven. Deze krant wordt huis-aan-huis verspreid en biedt de gemeente de mogelijkheid om breed aandacht te geven aan Duurzaam Dalfsen. Begin 2014 en in 2015 zal wederom een Duurzaamheidskrant worden uitgegeven. De gemeente Dalfsen levert hiervoor redactionele stukken en beeldmateriaal bij ETT-media aan. ETT-media verzorgt de acquisitie en opmaak.

Kosten twee kranten: € 3.000,- (excl. BTW)

Extra kosten verspreiding TNT: € 3.000,- (excl. BTW)

Facebookpagina

Er komt een facebookpagina voor Duurzaam Dalfsen. Inwoners en bedrijven kunnen via deze facebookpagina makkelijk reageren op en bijdragen aan plannen en projecten van de gemeente en daarnaast eigen input leveren om Duurzaam Dalfsen te versnellen. De facebookpagina wordt bijgehouden door de beleidsmedewerker duurzaamheid in samenwerking met een communicatieadviseur. Met de facebookpagina hoopt Dalfsen voornamelijk jongere (tussen 20 en 40 jaar) inwoners te bereiken, die minder aandacht hebben voor de traditionele communicatiemiddelen.

Kosten: € 0,-

Twitteraccount

Nieuwtjes over Duurzaam Dalfsen bereiken via Twitter een groot publiek. Alle informatie over Duurzaam Dalfsen zal via het twitteraccount van de gemeente Dalfsen verspreid worden.

Kosten: € 0,-

Activiteiten

Duurzaam Dalfsen wordt gepromoot middels aanwezigheid bij en organiseren van diverse activiteiten. Zo doet Dalfsen mee aan de Nacht van de Nacht en de Week van de Vooruitgang. Daarnaast is Dalfsen aanwezig op beurzen en fairs, o.a. de ondernemersbeurs in Nieuwleusen en de Vechtdal Duurzaamheidsfair van de Lions Ommen-Dalfsen.

Kosten: € Op projectbasis

Communicatiekalender

Datum	Activiteit
Januari 2014	Nieuw logo Duurzaam Dalfsen is gereed
Januari 2014	1 ^e Duurzaamheidskrant wordt uitgebracht
Januari 2014	Facebookpagina is gereed
Maart 2014	Promoten Energieloket en www.duurzaamdsz.nl
Oktober 2014	Promoten Energieloket en www.duurzaamdsz.nl
Januari 2015	Onderzoeken mogelijkheden ontwikkelen app
September 2015	2 ^e Duurzaamheidskrant wordt uitgebracht
Oktober 2015	Promoten Energieloket en www.duurzaamdsz.nl
Gehele periode 2014-2015	Profilering door deelname en organisatie activiteiten rondom Duurzaam Dalfsen

Financiering 2014 - 2015

Om op een juiste manier uitvoering te kunnen geven aan het Meerjarenprogramma Duurzaamheid 2014-2015 is aanvullende financiering nodig. Deze financiering is bestemd voor diverse projecten voor de jaren 2014 en 2015.

Projectfinanciering 2014-2015

Project	Benodigd bedrag	Toelichting
NME, Nacht van de Nacht en Groene Voetstappen	€ 7.500,-	
Duurzame Mobiliteit	€ 5.500,-	-
Duurzame Dorpen	€ 70.000,-	Trajecten Dalfsen en Oudleusen à € 25.000,- en ondersteuningsbijdrage Dalfsen en Oudleusen à € 10.000,-.
Duurzame Energie bij Agrariers	€ 50.000,-	Projectinvulling volgt, inspelen op maatschappelijke ontwikkelingen.
Nieuwe Energie NW-Overijssel	€ 5.000,-	Er is reeds een bedrag van € 9.146 gereserveerd. € 5.000,- is voor out-of-pocket kosten projecten.
Energieneutraal Renoveren	€ 5.000,-	€ 5.000,- is voor out-of-pocket kosten projecten.

Communicatie Duurzaam Dalfsen	€ 7.500,-	Zie paragraaf Communicatie voor invulling.
Verduurzaming gemeentelijke gebouwen	€ 214.500,-	Totale bedrag wordt binnen 15 jaar terugverdiend via lagere energierekening. Totale investering bedraagt € 222.000,-. In het Meerjarenprogramma Klimaat en Duurzaamheid 2009-2012 is reeds € 7.500,- gereserveerd voor energiemanagement.
Subsidie Duurzame Nieuwbouw	€ 100.000,-	Er wordt € 100.000,- ingezet voor de voortzetting van de subsidie duurzame nieuwbouw
Totaal	€ 465.000,-	

In voorgaande jaren zijn forse claims voor het duurzaamheidsbeleid op de reserve milieu gelegd. Een gedeelte van deze gelden is niet ingezet. In de meeste gevallen is dit vanwege het ontvangen van extra provinciale middelen, slimme combinaties van projecten, samenwerking met ondernemers en maatschappelijke organisaties en meevallende uitgaven. In totaal is binnen het duurzaamheidsbeleid nog € 1.260.000,- beschikbaar. We hebben berekend dat hiervan € 733.000,- nog nodig is voor lopende projecten. Er wordt voorgesteld om de overige gelden (€ 527.000,-) vrij te laten vallen, zodat deze voor nieuwe projecten ingezet kunnen worden.

Zoals bovenstaand overzicht laat zien is voor de jaren 2014 en 2015 voor Dalfsen in totaal € 465.000,- voor nieuwe projecten benodigd om het voorgestelde projectprogramma doorgang te laten vinden. Dit bedrag kan ten laste komen van de (opnieuw gevulde) reserve Milieu.

Fonds duurzaam bouwen

De gemeente Dalfsen heeft een aantal jaren achtereenvolgende middelen uit de grondexploitatie gereserveerd voor investeringen in duurzame (nieuw)bouw. Eind 2013 stopt deze reservering uit de grondexploitatie en komen er geen extra middelen bij. De duurzaamheidsgelden uit de grondexploitatie zijn onder andere ingezet voor de subsidie duurzame nieuwbouw en de demowoningen. Er zijn echter nog gelden over. Om zo lang mogelijk gebruik te kunnen maken van dit budget, is gekeken naar een slimme inzet van de resterende middelen. Hierbij is ervoor gekozen om initiatieven waarvoor vanuit de provincie of het Rijk al financieringsregelingen bestaan, niet vanuit de gemeente te financieren. Ook technieken die al rendabel zijn, zoals zonnepanelen voor kleinverbruikers, hoeven niet financieel gesteund te worden vanuit de gemeente.

De financiering vanuit de gemeente richt zich dan op de initiatieven die bij provincie en rijk niet in aanmerking komen voor financiering. Dit zijn:

1. Energiezuinige nieuwbouw in kleine aantallen (minder dan 15 woningen)
2. Investeringen in energiemaatregelen door organisaties die niet voldoen aan de MKB-eis van de provincie (bijvoorbeeld (sport-)verenigingen, stichtingen, scholen, bewonerscoöperaties)

Energiezuinige nieuwbouw in kleine aantallen

De huidige subsidie duurzame nieuwbouw van de gemeente staat open voor bewoners, aannemers, corporaties en projectontwikkelaars. Bij een energieprestatiecoëfficiënt (EPC) lager dan die het Bouwbesluit stelt, ontvangt men een subsidie met een maximum van € 7.500,- bij energieneutrale bouw (EPC 0,0). Dit bedrag kan bij aanscherping van de EPC-eis in 2015 naar beneden zodat meer woningen kunnen profiteren van de subsidie. De subsidie duurzame nieuwbouw wordt daarom ook in 2014 en 2015 gecontinueerd. Hiervoor is een bedrag van € 100.000,- beschikbaar.

Duurzaamheidslening nieuwbouw particulieren niet mogelijk

Er is gekeken of de subsidie duurzame nieuwbouw omgezet kan worden naar een lening, zodat de financiering revolverend wordt. Na overleg met Stichting Volkshuisvesting Nederland (SVn), die ook de duurzaamheidsleningen voor de bestaande bouw uitvoert, en navraag bij banken, is dit geen goede optie gebleken. Een lening bij nieuwbouw blijkt in de praktijk door banken in mindering gebracht te worden op de hypotheekverstrekking. Intussen zijn banken wel overeengekomen om per 1 januari 2014 € 13.500,- extra hypotheekruimte te bieden bij energieneutraal bouwen. In de praktijk (o.a. de Nieuwe Landen II) blijkt dat dit onvoldoende ruimte biedt voor traditioneel energiezuinig bouwen, dat een extra investering van € 30.000,- à € 40.000,- vraagt. Veel inwoners van Dalfsen geven echter toch de voorkeur aan traditioneel bouwen. Om energieneutraal bouwen te stimuleren kan daarom het beste de subsidie duurzame nieuwbouw ook voor 2014 en 2015 gehandhaafd blijven.

Energiemaatregelen door organisaties die niet voldoen aan de MKB-eis van de provincie

MKB-organisaties die vennootschapsbelasting betalen komen bij de provincie in aanmerking voor de geld-terug-actie (€ 2500) en voor de duurzaamheidslening (3 % rentekorting). Diverse (sport)verenigingen, stichtingen, scholen en bewonerscoöperaties voldoen niet aan de MKB-eis. Er wordt aan gedacht om deze organisaties vanuit de gemeente te stimuleren met bedragen die vergelijkbaar zijn met de provinciale instrumenten en daarbij dezelfde voorwaarden te hanteren (er is een energiescan gemaakt en windenergie valt buiten de regeling). Daarnaast zou de voorwaarde moeten gelden dat het initiatief niet in aanmerking komt voor de tenderregeling 'energiebesparing en duurzame energie' van de provincie. Een voorstel voor een fonds voor niet-MKB organisaties wordt verder uitgewerkt en in een apart voorstel aan de raad ter besluitvorming voorgelegd.

Bijlage 1
CO₂-reductie per maatregel (in ton)

Emissiebron	(Alles)
eenheid3	ton

Sum of Doel CO2			jaar												Grand Total (ton CO2)	
Pakket	Sector	maatregel	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020		
Meerjarenprogramma 2012-2013	Huishoudens	Prestatieafspraken woningcorporaties	52.4	52.4	52.4	52.4	52.4	52.4	52.4	52.4	52.4	52.4	52.4	52.4	628.3	
		Duurzaam (T)huis				7,178.2	7,178.2	7,178.2	7,178.2	7,178.2	7,178.2	7,178.2	7,178.2	7,178.2	7,178.2	64,604.0
		Energie neutraal renoveren					22.9	22.9	22.9	22.9	22.9	22.9	22.9	22.9	22.9	183.3
		Subsidie Duurzame Nieuwbouw			50.9	50.9	50.9	50.9	50.9	50.9	50.9	50.9	50.9	50.9	50.9	508.8
		Energie neutrale woonwijken					3,391.9	3,391.9	3,391.9	3,391.9	3,391.9	3,391.9	3,391.9	3,391.9	3,391.9	27,134.9
		Duurzaam Genieten 1				103.3	103.3	103.3	103.3	103.3	103.3	103.3	103.3	103.3	103.3	929.7
		Duurzaam Genieten 2					206.6	206.6	206.6	206.6	206.6	206.6	206.6	206.6	206.6	1,652.8
		Nieuwe Energie: Zonpv voor woningenbouwcorporaties						86.1	86.1	86.1	86.1	86.1	86.1	86.1	86.1	688.7
		Nieuwleusen Synergie: inkoop groene energie						229.2	229.2	229.2	229.2	229.2	229.2	229.2	229.2	1,833.3
	Algemeen	Windmolens 1				9,452.3	9,452.3	9,452.3	9,452.3	9,452.3	9,452.3	9,452.3	9,452.3	9,452.3	9,452.3	85,071.0
		Windmolens 2							8,507.1	8,507.1	8,507.1	8,507.1	8,507.1	8,507.1	8,507.1	51,042.6
		Duurzaam Hoonhorst - Zonnepanelen particulieren				94.8	94.8	94.8	94.8	94.8	94.8	94.8	94.8	94.8	94.8	853.1
		Zonpv subsidie bedrijven				712.8	712.8	712.8	712.8	712.8	712.8	712.8	712.8	712.8	712.8	6,415.0
		Nieuwe Energie: Houtkachel							71.8	71.8	71.8	71.8	71.8	71.8	71.8	502.5
		Duurzaam Hoonhorst: Dorpskachel						143.6	143.6	143.6	143.6	143.6	143.6	143.6	143.6	1,148.5
		Afvalscheiding ROVA Biogas GFT-afval Dalssen uit vergister ROVA						6,571.6	6,571.6	6,571.6	6,571.6	6,571.6	6,571.6	6,571.6	6,571.6	52,572.7
	Handel, Diensten, Overheid	Frisse scholen		12.3	12.3	12.3	12.3	12.3	12.3	12.3	12.3	12.3	12.3	12.3	12.3	147.8
		Zonpv op PCO scholen, St. Cyriacus en De Planthof						56.8	56.8	56.8	56.8	56.8	56.8	56.8	56.8	454.5
		Duurzaam Hoonhorst - Zonnepanelen op de kerk						1.4	1.4	1.4	1.4	1.4	1.4	1.4	1.4	11.0
	Gemeentelijke organisatie	Energiebesparing openbare verlichting			75.3	75.3	75.3	75.3	75.3	75.3	75.3	75.3	75.3	75.3	75.3	828.6
		Zonnepanelen op dak gemeentehuis					37.9	37.9	37.9	37.9	37.9	37.9	37.9	37.9	37.9	340.9
		Nieuwe Energie: zonpv voor gemeentelijke gebouwen						34.4	34.4	34.4	34.4	34.4	34.4	34.4	34.4	275.5

		Verduurzaming De Trefkoele: zonnepanelen				70.9	70.9	70.9	70.9	70.9	70.9	70.9	70.9	567.1
		Verduurzaming De Schakel: zonnepanelen				70.9	70.9	70.9	70.9	70.9	70.9	70.9	70.9	567.1
		Elektrische scooters	2.7	2.7	2.7	2.7	2.7	2.7	2.7	2.7	2.7	2.7	2.7	29.7
		LED-verlichting kelder gemeentehuis				5.1	5.1	5.1	5.1	5.1	5.1	5.1	5.1	45.9
		Inkoop groene elektriciteit gemeentelijke gebouwen	984.0	984.0	984.0	984.0	984.0	984.0	984.0	984.0	984.0	984.0	984.0	11,807.9
		Warmtepomp Westermolen				3.6	3.6	3.6	3.6	3.6	3.6	3.6	3.6	32.3
	Industrie	Duurzaam Bedrijf				89.7	89.7	89.7	89.7	89.7	89.7	89.7	89.7	807.5
		Nieuwe Energie: zonpv op bedrijfsdaken				34.4	34.4	34.4	34.4	34.4	34.4	34.4	34.4	275.5
	Landbouw	Zonnepanelen Agrariers ism Stimuland/LTO Noord/LEADER				51.7	51.7	51.7	51.7	51.7	51.7	51.7	51.7	413.2
		Nieuwe Energie: zonpv voor agrariers				34.4	34.4	34.4	34.4	34.4	34.4	34.4	34.4	275.5
		Asbest van het Dak / Zon erop					68.9	68.9	68.9	68.9	68.9	68.9	68.9	482.1
Convenant Duurzaam Dalfsen	Huishoudens	Demowoningen Nieuwbouw				44.1	44.1	44.1	44.1	44.1	44.1	44.1	44.1	352.8
	Handel, Diensten, Overheid	Verduurzaming De Wiekelaar	27.4	27.4	27.4	27.4	27.4	27.4	27.4	27.4	27.4	27.4	27.4	301.5
		De duurzame nieuwbouwschool Fusieschool De Spiegel	17.9	17.9	17.9	17.9	17.9	17.9	17.9	17.9	17.9	17.9	17.9	215.2
Grand Total (ton CO2)			1,066.6	1,172.0	1,222.9	19,087.5	30,138.3	30,279.0	38,786.1	38,786.1	38,786.1	38,786.1	38,786.1	315,682.7

